

مجموعهٔ «حکمت و عرفان» ۷

زندگی و آثار

ابوالحسن عامری نیشابوری

نوشته: دکتر نصرالله حکمت

سرشناسه	: حکمت، نصرالله، ۱۳۳۴.
هتوان و نام پدیدآور	: زندگی و آثار ابوالحسن عامری نیشابوری / نصرالله حکمت.
مشخصات نشر	: تهران: علم، ۱۳۹۰.
قروست	: مجموعه حکمت و عرفان: ج. ۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۸ ص.
شابک	: 5 - 266 - 224 - 964 - 978
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
پادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: عامری، محمدین یوسف، ۳۸۱ ق. نقد و تفسیر
موضوع	: فلسفه اسلامی.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۹/۸۹ - BBR۲۱۲
رده‌بندی دیویی	: ۱۸۹/۱:
شماره کتابشناس ملی	: ۲۲۳۲۱۷۰

نسخه

زندگی و آثار ابوالحسن عامری نیشابوری

نصرالله حکمت

چاپ اول، ۱۳۹۰

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

لیتوگرافی: اردلان

چاپ: مهارت

خیابان انقلاب - بین خیابان فخر رازی و دانشگاه، شماره ۱۲۲۴ تلفن: ۶۶۴۶۵۹۷۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شابک: ۵-۲۶۶-۲۲۴-۹۶۴-۹۷۸

فهرست مطالب

۹	مقدمه:
۱۳	بخش اول: ماجرای کتاب السعادة والاسعاد
۱۵	مدخل
۲۵	تاریخچه کتاب السعادة
۳۵	آیا کتاب السعادة و الاسعاد، نوشته ابوالحسن عامری است؟
۵۵	نقد و بررسی دیدگاه دکتر خلیفات درباره کتاب السعادة
۵۸	وجوه تشابه السعادة و آثار عامری از نظر سحیان خلیفات
۶۴	بررسی و نقد
۸۷	خاتمه بخش
۹۳	بخش دوم: شرح احوال ابوالحسن عامری
۹۵	مدخل
۱۰۱	الف. زندگانی ابوالحسن عامری
۱۵۵	ب. مذهب ابوالحسن عامری
۱۸۵	بخش سوم: آثار و تأثیر عامری

الف. آثار و تألیفات عامری	۱۸۷
ب. تأثیر عامری	۲۶۱
الف. شاگردان عامری	۲۶۳
ب. عامری و ابن سینا	۲۶۹
ج. عامری و صدر المتألهین	۲۸۳

مقدمه:

سپاس خدای راست عزّ و جلّ؛ و درود بر محمد مصطفی و خاندان پاکش صلوات الله علیهم اجمعین.

اما بعد. در زمستان سال ۱۳۷۳، از رساله خود با عنوان «تأثیر اصول اخلاقی افلاطون و ارسطو در آثار ابوالحسن عامری» دفاع کردم. استاد راهنمای این تلمیذ، حضرت استاد دکتر محسن جهانگیری حفظه الله تعالی بود؛ و از اساتید مشاور، استاد گرانقدر دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی حفظه الله تعالی، و مرحوم استاد دکتر سیدجلال الدین مجتبی، فیض فراوان بردم. افزون بر تلمذ در محضر اساتید، این توفیق را داشتم که به چهره عالم نظر کنم و این، برای من بسیار مغتنم بود.

ابوالحسن عامری نیشابوری، فیلسوفی گمنام اما بسیار عمیق، در تاریخ تفکر ایرانی - اسلامی است. ما او را به درستی نمی‌شناسیم و جای هزار افسوس و درد و دریغ هست که چرا این فیلسوف و متفکر بزرگ ایران زمین، در میان ما ناشناخته و غریب مانده است. در این چند سال اخیر همواره به این موضوع اندیشیده‌ام که چرا ما دست روی دست نهاده‌ایم و

ذخایر عظیم فکری، فرهنگی، فلسفی و معنوی خود را به دست تپاول و تعدی غربی‌ها و عرب‌ها سپرده‌ایم و آنان هر کار که دلشان خواسته با ما و با فکر و فرهنگ ما کرده‌اند!

نمونه بارز و برجسته این تعدی و تپاول، کاری است که فردی به نام دکتر سبحان خلیفات، استاد یکی از دانشگاه‌های اردن، در بخش اول از کتاب خود به نام رسائل ابی الحسن العامری و شذراته الفلسفیه انجام داده است. وی از یک سو، از هیچ جفا و ستمی در حق ایران و ایرانی و تشیع دریغ نورزیده؛ و از سوی دیگر همه تاریخ را جابه‌جا و زیر و رو کرده تا بتواند با تحریف و الحاق و جعل، از ابوالحسن محمدبن یوسف عامری نیشابوری، فیلسوف ایرانی شیعه پاری زبان، یک عرب سنی حنفی ماتریدی بسازد.

به نظر نگارنده یکی از عواملی که باعث شده است که غربی‌ها و عرب‌ها با چنین جسارت و جرأت دست به ترکانازی بزنند و اندیشه و ادب و دانش و فرهنگ درخشان این سرزمین را همکوب مقاصد و اغراض خویش کنند، این است که ما سال‌ها است به خوابی خوش فرو رفته‌ایم و آهنگ بیدار شدن نداریم. تاریخ فلسفه، و تاریخ تفکر و فرهنگ و هنر ما را غربی‌ها نوشته‌اند و ما درون همان خواب خوش، گفته‌های آنان را می‌خوانیم و باز می‌گوییم و تکرار می‌کنیم.

از زمان دفاع از رساله خود تا امروز همواره در صدد بوده‌ام که فرصتی بیابم و مطالعات و تحقیقات خود را درباره عامری تکمیل و منتشر کنم؛ اما گفته‌اند که: «تجری الریاح بما لا تشتهی السفن» (بادها همواره در جهت

خلاف مقصد کشتی‌ها می‌وزند) و در دریای زندگی نگارنده نیز باد حوادث و رویدادها، در جهت مقصد کشتی او نوزید و تاکنون توفیق مطالعات وسیع و همه‌جانبه دربارهٔ ابوالحسن عامری را نیافته‌ام. در عین حال که گاه به صورت پراکنده، به آثار او و یادداشت‌های خود، مراجعه کرده‌ام و در درس‌های فلسفه اسلامی، و تاریخ آن، مباحثی دربارهٔ عامری مطرح کرده‌ام.

اکنون همچنان چشم به راه فرصت تا بتوانم آثار او را براساس محوریت «مسئله و متن» و با روش «ظهورآگاهی»^۱، بیش‌تر و دقیق‌تر بخوانم و او را بهتر بشناسم و اگر خدا یاری کند، بتوانم گوشه‌ای از حق او را، و بخشی از دین خود را به ایران اسلامی ادا کنم. در عین حال تصمیم گرفتم که تا این جای مطالعات خود را سرو سامان دهم و به چاپ رسانم؛ شاید این گام نخست، زمینه‌ای شود برای گام‌های بعدی؛ راستش را بخواهید خوف آن دارم که همین فرصت‌های موجود نیز به یکباره از دست برود و همین مقدار از یادداشت‌ها و نوشته‌ها را نیز با خود ببرد.

کتاب حاضر مشتمل بر سه بخش است؛ در بخش اول، به اقتضای ضرورتی که توضیحش در همان بخش خواهد آمد، اثبات کرده‌ام و با صدای رسا اعلام می‌کنم که: کتاب السعادة والاسعاد، نوشتهٔ ابوالحسن عامری نیشابوری نیست. وجه تقدّم این بحث، بر شرح احوال و آثار

۱. روش «ظهورآگاهی» را در دو کتاب فارابی، فیلسوف غرب، و متافیزیک حیرت، به اختصار توضیح داده‌ام؛ و تفصیل بحث را در کتابی با عنوان ظهورآگاهی (آشنایی با اندیشهٔ عرفانی ابن‌ترکه) ان‌شاءالله خواهم آورد.

عامری، این است که تا تکلیف این کتاب، معلوم نشود، ابوالحسن عامری، شناخته نخواهد شد. در بخش دوم به شرح حال عامری پرداخته‌ام و بخش سوم را به بحث و بررسی درباره آثار و تأثیر وی اختصاص داده‌ام. ان شاء الله در آینده اثر مستقلی را در باب فلسفه و تفکر عامری، تألیف خواهم کرد.

در پایان این مقدمه، دو نکته را می‌گویم:

۱. قریب هفده سال است که از آن مطالعات می‌گذرد، و گرچه در این سال‌ها کوشیده‌ام که از عامری جدا نشوم، اما به هر صورت، با آن نوشته‌ها، کمی فاصله داشته‌ام. اکنون با توجه به این که به بعضی از منابع، دسترسی ندارم، ممکن است در برخی از ارجاعات، اختلالی به وجود آمده باشد. همین جا در مورد اشکالات احتمالی، از خواننده گرامی پوزش می‌طلبم.

۲. در روز دفاع، و پیش از شروع جلسه، استاد گرانقدر دکتر دینانی به این تلمیذ، عبارتی به این مضمون فرمودند که: شاه بیت رساله شما بحثی است که درباره کتاب السعادة و الاسعاد مطرح کرده، و انتساب آن را به عامری، مورد تردید قرار داده‌اید. در جلسه دفاع نیز فرمودند که: من پیش از شما به این مطلب، رسیده بودم، لیکن به کسی نگفته‌ام. در عین حال از آن روز تا این لحظه، استاد ما جناب دکتر دینانی در نوشتار و در گفتار، تقریباً هرجا سخن از عامری به میان آمده، کتاب السعادة را همچنان اثر عامری، دانسته‌اند. به هر صورت، هر چه آن خسرو کند شیرین بود.

نصرالله حکمت

استاد دانشگاه شهید بهشتی

آبانماه ۱۳۸۹